

افزایش جمعیت و ایران

نویسنده: علی مشتری دانشجوی دوره ی کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان
تبریز

همین چند ماه پیش بود که رهبر انقلاب با بیان انتقاد از تداوم سیاست کنترل جمعیت بیان داشتند: "در اوائل دهه هفتاد اجرای این سیاست بنابر مصالحی، صحیح بود اما ادامه آن در سالهای بعد خطا بود."

ایشان افزودند: "بررسی های علمی و کارشناسی نشان می دهد که اگر سیاست کنترل جمعیت ادامه پیدا کند، به تدریج دچار پیری و در نهایت کاهش جمعیت خواهیم شد، بنابراین جهت فرهنگ سازی این موضوع اقدام کنند."

این سخنان بهارستان نشین ها را بر آن داشته تا قانون تنظیم خانواده را اصلاح کنند. نتیجه اما جمع آوری ۱۰۰ امضا جهت حذف این لایحه و محدودیت زاد و ولد در خانواده ها بود. مسئولان باید با جدیت در سیاست کنترل جمعیت تجدید نظر کنند و صاحبان رسانه و تریبون از جمله روحانیون در

مقدمه:

جمعیت ایران از اولین سرشماری که در سال ۱۳۳۵ انجام شد تا آخرین سرشماری در نظام گذشته (۱۳۵۵) از ۱۸/۹ میلیون نفر به ۳۳/۷ میلیون نفر رسید. یعنی طی ۲۰ سال ۷۸٪ افزایش یافت

(و طی ۲۰ سال بعد از این تاریخ یعنی از ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۵ نیز جمعیت کشور به حدود ۶۰ میلیون نفر افزایش یافت) ۷۸٪

در طی مدت ۲۰ سال اول حدود ۲ میلیارد نفر به جمعیت ۲/۶ میلیارد نفری جهان (۷۷٪) افزوده شده است. و طی ۲۰ (سال دوم نیز در حدود ۱/۷ میلیارد نفر دیگر به جمعیت جهان افزوده شد) ۴۲٪

اکثر جمعیت افزوده شده در طی مدت فوق الذکر در کشورهای جهان سوم بوده است

نکته مهم در رابطه با جمعیت ایران و رشد آن این است که در ۲۰ ساله دوم مورد اشاره که نرخ رشد جمعیت جهان در حال کاهش بوده است، جمعیت ایران نرخ رشد بالایی را تجربه نموده است

جدول شماره ۱ - میزان جمعیت افزایش یافته و درصد آن نسبت به جمعیت موجود در ایران و جهان

سالهای ۳۵-۵۵ و ۷۵-۵۵

درصد رشد	میلیون نفر	درصد رشد	میلیون نفر	ایران و جهان
۱۳۵۵-۱۳۷۵	۲۶/۳	۷۸٪	۱۴/۸	ایران
۱۳۳۵-۵۵	۴۲٪	۱/۷	۷۷٪	۲/۰۰۰ جهان

مأخذ: ۱- امانی - سید مهدی، ۱۳۸۰، مبنای جمعیت‌شناسی، تهران، سمت، ص ۱۰۲

- امانی - سید مهدی، ۱۳۷۸، جمعیت‌شناسی جهان، سمت، ص ۵۹

البته در ده سال اول یعنی (۱۳۵۵-۶۵) به دلیل اینکه نرخ رشد جمعیت به خصوص در سالهای اول این دهه به رشد بالایی رسید^۳(۳٪/۹) در ده سال دوم (۱۳۶۵-۷۵) که جنگ پایان یافته و برنامه ریزی برای توسعه کشور آغاز شده بود چشم انداز مشکلات آینده این « انبوهه جمعیتی »* و نیازهای مختلف آن باعث شد که دولت در کنترل جمعیت به شدت کوشش نموده و موفق به کاهش شدید نرخ آن گردد

نرخ بالای رشد جمعیت در دهه اول موجب شد جمعیت ایران با سرعت رو به جوانی رفته و با افزایش سن این « انبوهه جمعیتی » و متناسب با سن آنها و به علت نبود امکانات برای آنها، مشکلات مختلفی برای کشور بوجود آید

برای نشان دادن ابعاد مختلف این موضوع اگر تعداد جمعیت جوان اضافه شده بعد از انقلاب را با توجه به جمعیت ۳۳ میلیونی کشور در سال ۱۳۵۷ و جمعیت ۶۸ میلیونی آن در حال حاضر محاسبه نمایم به عدد اعجاب انگیز ۳۴ میلیون نفر خواهیم رسید. به عبارت دیگر تعداد افرادی که حداکثر سن آنها ۲۵ سال است حداقل معادل عدد فوق می‌باشد و چنانچه تعداد افراد فوت شده طی این مدت که در حدود ۹ میلیون نفر می‌باشد و افراد متولد شده جای آنان را گرفته‌اند تا جمعیت به ۶۸ میلیون نفر رسیده است به ۳۴ میلیون نفر افراد فوق اضافه نمایم افراد زیر ۲۵ سال کشور به حدود ۴۳ میلیون نفر خواهد رسید

با توجه به اینکه درصد بالایی از این افراد نیز شاغل نبوده و مصرف کننده صرف می‌باشند لذا باید توسط سایر افراد کشور که در حدود ۲۱ میلیون نفر می‌باشند این جمعیت عظیم از همه جهت با تولید کالاهای گوناگون و خدمات مختلف تأمین گردند. اگر تعداد بازنشستگان و از کار افتادگان و افرادی که در سنین بالای ۲۵ سال در کشور تولید کننده کالاها و خدمات نیستند را نیز از این جمعیت کم کنیم و بار تکفل تعداد افراد شاغل کشور را محاسبه نمایم آنوقت به ابعاد بیشتر مسئله ایجاد شده و تلاش فوق العاده‌ای که افراد شاغل کشور برای تأمین زندگی و رفاه سایر افراد باید انجام دهند پی خواهیم برد

علل رشد جمعیت جهان در پنجاه سال گذشته

در پنجاه سال گذشته جمعاً در حدود ۳/۵ میلیارد نفر به جمعیت جهان افزوده شده است و اکثر این افراد نیز در کشورهای جهان سوم متولد شده‌اند و در حال حاضر از ۶/۱ میلیارد نفر جمعیت جهان، ۴/۸ میلیارد نفر در کشورهای در حال توسعه و مابقی در سایر کشورها زندگی می‌نمایند

کشف راههای مبارزه با امراض مختلف در نیمه دوم قرن نوزدهم، موجب شد که میان نرخ «مرگ و میر» و نرخ «موالید» که معمولاً در حد پایینی بوده است در اروپا با سرعت افزایش یابد و موجب افزایش جمعیت در این قاره گردد و در بهترین شرایط زمانی ممکن جمعیت لازم برای سلطه کشورهای غرب این قاره که در آنها انقلاب صنعتی اتفاق افتاده بود بر جهان را فراهم آورد.

اما این جریان با یک فاصله ۱۰۰ ساله در سایر نواحی جهان (جهان سوم) اتفاق افتاده است.

با خروج نیروهای استعمارگر پس از جنگ جهانی دوم از مستعمرات و در هم پیچیده شدن طومار امپراطوری کبیر انگلیس و سایر دول استعمارگر و با توجه به ورود امکانات بهداشتی که معمولاً هزینه کمی را در بر دارد به کشورهای فوق الذکر، نرخ «مرگ و میر» در این کشورها به شدت کاهش یافت و با توجه به نرخ بالای موالید* نرخ رشد جمعیت آنها به شدت افزایش یافت که از این افزایش سریع به عنوان «انفجار جمعیت»^۸ نام برده می‌شود. نرخ رشد بالای جمعیت تا حدود دهه ۱۹۷۰ ادامه داشته است و پس از آن با توجه به سیاست کنترل جمعیت در این کشورها، نرخ رشد جمعیت کاهش یافته و تا حدی کنترل می‌گردد.

جمعیت ایران پس از جنگ جهانی دوم نیز افزایش یافت، علل این افزایش جمعیت با دلایل رشد جمعیت در جهان سوم یکسان بوده است. یعنی به علت ارزان شدن امکانات مبارزه با بیماریها و تأمین بهداشت جمعیت کشور رشد یافته است* طبق قانون مراحل انتقالی جمعیت^۷، نرخ رشد جمعیت یک کشور ابتدائاً با «ثبوت نرخ موالید» و با «کاهش نرخ مرگ و میر» افزایش می‌یابد. اما به مرور زمان با توجه به مبارزه دولتها با رشد شدید جمعیت و دلایل دیگر از جمله رشد درآمد، «نرخ رشد جمعیت» آن کاهش می‌یابد. اما علیرغم این، جمعیت به «رشد عددی مطلق» خود با توجه به نیروهای محرکه درونی رشد جمعیت* ادامه خواهد داد و در حد چند برابر جمعیت اولیه آغاز انفجار جمعیتی، به حالت ثبوت خواهد رسید و در آن صورت بر جمعیت آن افزوده نخواهد شد.

انفجار جمعیتی اروپا با توجه به اینکه صد سال قبل از جهان سوم شروع شده بود، نیروی لازم برای اداره مستعمرات و سرزمینهای جدید را برای آنان فراهم آورده بود. و با شروع تحول جمعیتی در جهان سوم جمعیت این کشورها در حال رسیدن به حد ثبوت بود.

دلایل انفجار مجدد جمعیت در ایران

نکته مهم این است که پس از سال ۱۳۵۵ و بخصوص پس از انقلاب اسلامی، کشور ایران تجربه دیگری در رابطه با «انفجار جمعیتی» را به خود دید و جمعیت کشور مجدداً با سرعت افزایش یافت و این در حالی بود که کشورهای جهان سوم پس از انفجار جمعیتی دهه ۶۰ و ۷۰ میلادی مبارزه شدیدی با آن را آغاز و موفق به کاهش نرخ رشد جمعیت شده و در حال کنترل آن بودند.

رشد جمعیت ایران به دلیل مشکلات مختلف اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و ... حاصل شده شدیداً توجه مردم و مسئولان کشور را به خود معطوف نمود

دلایل رشد جمعیت در دهه ۱۳۶۵-۱۳۵۵

نرخ رشد جمعیت ایران طی سرشماریهای سالهای قبل و بعد از انقلاب به صورت زیر ۹ می‌باشد

جدول شماره ۲

- درصد رشد جمعیت ایران طی سرشماریهای انجام شده در کشور

جمعیت دوره

۱۳۳۵-۴۵ ۳٪/۱۳

۱۳۴۵-۵۵ ۲٪/۷

۱۳۵۵-۱۳۶۵ ۳٪/۹۱

۱۳۶۵-۷۰ ۲٪/۴۳

۱۳۷۵-۷۵ ۱٪/۴۷

مأخذ :- امانی - سید مهدی، مبانی جمعیت‌شناسی، تهران، ۱۳۸۰، سمت، ص ۱۰

همانطور که مشاهده می‌گردد بالاترین نرخ رشد جمعیت متعلق به دهه ۴۵ - ۵۵ می‌باشد. دلایل این رشد مسایل زیر بوده است :

۱- رشد سریع و گسترده بهداشت در کلیه سطوح آن

مرگ و میر مادران در حین زایمان از ۲۳۷ زن در هزار زایمان به ۳۸ نفر در هزار زایمان و مرگ و میر کودکان زیر پنج سال از ۱۷۳ نفر به ۳۳ کاهش یافته است. ۸ به طور مثال مرگ و میر کودکان زیر یک سال در ایران قبل از انقلاب ۱۰۴ در هزار بوده است که این رقم به ۳۵ در هزار رسیده است

در این رابطه جدول شماره ۳ نشانگر میزان رشد هزینه‌های امور اجتماعی و نیز میزان رشد هزینه‌های فصل تغذیه و بهداشت می‌باشد که نشانگر رشد سریع هزینه‌های این فصل علیرغم رشد گسترده هزینه امور اجتماعی بخصوص در سالهای اول پیروزی انقلاب می‌باشد

۲- کاهش سن ازدواج و افزایش میزان ازدواج

الف- افزایش ازدواج: در حالی که در ۵ سال منتهی به انقلاب میزان ازدواج در حدود ۵/۳۳ نفر در هر هزار نفر جمعیت، بوده است، در دو سال اول پس از انقلاب به ۸/۲۶ نفر و در طی دوران جنگ به ۸/۰۳ در هزار نفر افزایش یافته است. ۱۰

ب- کاهش سن ازدواج : درصد مردان ازدواج کرده در سنین ۱۹-۱۵ سال و ۲۴-۲۰ سال و درصد زنان ازدواج نموده در سن ۱۹-۱۵ سال در سالهای ۴ دوره سرشماری سالهای ۴۵ تا ۷۵ به صورت جدول زیر می‌باشد

جدول شماره ۳ : درصد زنان و مردان ازدواج کرده در سنین ۱۹-۱۵ سال و ۲۴-۲۰ سال

سن

سال

مردان

۱۵-۱۹

زنان

۱۵-۱۹

مردان

۲۰-۲۴

۴۵ ۵/۷ ۴۶/۸ ۳۱/۸

۵۵ ۶/۶ ۳۴/۱ ۳۹/۵

* ۶۵ ۹/۷ ۳۶/۸ ۴۲/۵

۷۵ ۳/۳ ۱۸/۶ ۳۳/۵

مأخذ : امانی - سید مهدی، جمعیت‌شناسی عمومی ایران، سال ۱۳۸۰، تهران، سمت، ص ۵۹

که بیشترین رقم متعلق به سال ۱۳۶۵ می‌باشد*. که نشانگر رشد ازدواج در این سنین، در ده سال ۵۵ تا ۶۵ بوده است
گسترش فرهنگ اسلامی و ساده شدن ازدواج و روحیه ساده زیستی انقلابی و توجه گسترده به ایده‌آل‌های اسلامی در اوایل
پروزی انقلاب و تسهیل بدست آوردن شغل چه در بخش خصوصی و چه در بخش دولتی را نمی توان در این رابطه به
فراموشی سپرد

این جریانات موجب « سرعت یافتن ازدواج‌ها » و «پیش افتادن تاریخ ازدواج‌ها» گردید

بعد متوسط خانوار در سالهای مختلف و شاخص افزایش تعداد خانوار در ایران در سالهای سرشماری به صورت زیر
است:

جدول شماره ۴ : شاخص تعداد خانوار و بعد متوسط خانواده ۱۳۳۵-۷۵

سال

بعد متوسط خانواده تعداد خانواده افزوده شده در شاخص شاخص تعداد خانوار

۴/۷۶ - ۱۰۰ ۱۳۳۵

۴/۹۸ ۲۶ ۱۲۶ ۱۳۴۵

۵/۰۱ ۴۲ ۱۶۸ ۱۳۵۵

۵/۱ ۷۵ ۲۴۳ *۱۳۶۵

۵/۱۸ ۲۸ ۲۷۱ ۱۳۷۰

۴/۸۵ ۴۰ ۳۱۱ ۱۳۷۵

مأخذ : - امانی - سید مهدی، جمعیت‌شناسی عمومی ایران، ۱۳۸۰، تهران، سمت، ص ۴۸ و ۵۲

بیشترین رقم افزایش خانوار همانگونه که مشخص است طی سالهای ۶۵-۵۵ تشکیل شده است که نشانگر تسهیل امر
ازدواج در این مدت و البته موجب تسریع در رشد جمعیت و بالا رفتن نرخ آن بوده است

افزایش رفاه توده‌های مردم: با توزیع عادلانه درآمد نفت و هزینه کردن آن برای همه مردم و جلوگیری از ولخرجیهای ۳- نظام گذشته مانند خریدهای افسانه‌ای سلاحهای آمریکایی و ورود و توسعه صنایع مونتاژ در ایران به علت نیاز به نیروی کاراندان موجب مهاجرت روستائیان ایران که با اصلاحات ارضی دچار فقر و بیکاری شده بودند، گردید

این مهاجرین اکثرأ در اطراف شهر تهران (که محل استقرار صنایع مونتاژ بود) و در زاغه‌ها و حلبی‌آبادها و گودها مستقر شدند و در دوره انقلاب حجم عظیمی از روستائیان مهاجر در این مناطق (جنوب شهر تهران) در فقر و فلاکت زندگی می‌نمودند

توزیع ناعادلانه درآمد ۱۱* بین اقشار مختلف مردم ایران، و نبود حداقل تسهیلات زندگی از جمله آب آشامیدنی، بهداشت، مدرسه، برق و جاده در روستاها و نابودی کشاورزی ایران موجب شده بود که با پیروزی انقلاب، خواست و انتظار شدیدی در جامعه فقیر شهری و روستایی برای رفاه فراهم گردد. سیاست نظام جدید اسلامی، رسیدگی به این اقشار بود و اصولأ خود انقلاب توسط میلیون‌ها نفر از همین مردم برای جلوگیری از همین بی‌عدالتی‌ها برپا شده بود و مردم برای برپایی عدالت که احساس می‌کردند آن را در سایه نظام اسلامی می‌توان بدست آورد قیام نموده بودند

با تشکیل جهاد سازندگی (که توسط جوانانی که تشنه خدمت به این اقشار بودند بوجود آمد.) تا حد زیادی مشکلات روستاها حل شد اما همین خدمت رسانی به روستاها و رشد رفاه روستایی در وهله اول خود را با رشد تقاضا و رشد جمعیت نشان داد. به طور مثال نرخ رشد جمعیت در محروم ترین مناطق کشور بین سالهای ۶۵-۵۵ به صورت زیر ۱۲ بوده است

جدول شماره ۵ :- بالاترین درصد رشد جمعیت در استانها

سیستان و بلوچستان ۰۷/۶

استان بوشهر ۵/۸۲

کهگیلویه و بویراحمد ۵/۳۶

هرمزگان ۵/۱۲

۴/۹۳ خراسان

۴/۸ یزد

که بیشترین رقم مربوط به استان محروم سیستان و بلوچستان بوده است

جدول فوق نشانگر رشد بیشتر جمعیت در مناطق محروم تر کشور است و تأثیر توجه به قشر مستضعف جامعه و افزایش رفاه آنها بر روی رشد جمعیت را نشان می‌دهد

بیشترین رقم متولدین کشور با رقم ۲/۴۵۰/۰۰۰ نفر و با رشد ۷۶۱/۰۰۰ نفر نسبت به سال قبل متعلق به سال ۱۳۵۹ می‌باشد که در آن زمان هنوز سیستم کوپنی شدن در کشور به وجود نیامده بود و در نیمه دوم این سال با آغاز جنگ این سیستم در کشور شکل می‌گیرد

این موضوع را نیز نمی‌توان نادیده گرفت که با آغاز جنگ تحمیلی و کوپنی شدن کالاهای اساسی و دادن زمین مجانی و مصالح ساختمانی با قیمت تعاونی توسط دولت به خانوارها، بر اساس تعداد افراد آن، تشویق کننده بیشتر کردن فرزندان در بعضی خانوارها بوده است اما باید در نظر داشت که اولأ، پس از شروع جنگ تحمیلی بوده است و ثانیأ در برابر تأثیرات عوامل فوق عامل اساسی و عمده نبوده است

در هر صورت این جریانات که نتیجه قهری انقلاب اسلامی و هدف مهم ملت ایران از برپایی آن بوده است موجب شد در دهه اول انقلاب در حدود ۱۶ میلیون نفر ۱۳ به جمعیت کشور افزوده گردد

اما اینکه چرا کشوری مانند هندوتتها در یک سال در همین حدود به جمعیتش اضافه می‌گردد و یا چین که تنها طی ۲/۵ سال ۲ برابر این میزان به جمعیتش افزوده می‌شود دارای بعضی نظرات مایوس و ناراحت کننده در رابطه با رشد جمعیت خود همانند ما نیستند مطلبی است که باید مورد بررسی و تحقیق قرار گیرد یقیناً « سبک و شیوة توسعه اقتصادی و توجه کمتر به توزیع عادلانه درآمد نسبت به نرخ رشد » یکی از دلایل این موضوع باشد

اثرات رشد جمعیت در ابعاد مختلف

علیرغم اینکه در دهة دوم انقلاب سیاستهای تنظیم و کنترل جمعیت به شدت در ایران پیاده شد و طی ده سال ۷۵-۱۳۶۵ تنها ۱۰ میلیون نفر به جمعیت کشور افزوده گردید اما به علت اینکه در دهة اول ۱۶ میلیون نفر به جمعیت کشور افزوده شده بود به مرور زمان و با رشد سن آنها، و مسایل مختلفی در هر مقطع سنی برای بخش‌های مختلف کشور، از جمله آموزش و پرورش، آموزش عالی، حمل و نقل و غذا و پوشاک و بهداشت بوجود آورد

نیازهای « انبوهة جمعیتی » اضافه شده در دهة اول انقلاب در حال حاضر (۱۳۸۲) در اواخر مقطع سوم و در مقطع چهارم متمرکز می‌باشد و علیرغم اینکه ایجاد اشتغال در برنامه اول و دوم و سوم به عنوان یکی از اساسی‌ترین موضوعات پیگیری شد اما به علت اینکه کشور ۸ سال گرفتار جنگ و عواقب آن از جمله کمبود تولید و توقف طرحهای توسعه‌ای و عمرانی اشتغال‌زا بود و با توجه به حجم عظیم تقاضای کار و اشتغال توسط زنان که به علت حضور آنان در صحنه‌های مختلف اجتماع بعد از انقلاب شدیداً گسترش یافته است. مشکل کمبود اشتغال در کشور را ابعاد فاجعه آمیزی یافته است و با توجه به رشد تحصیلات عالی چه برای زنان و چه برای مردان که نوع شغل مورد نیاز را شغل‌های وابسته به جامعه شهری نموده است ۱۴ و همراه با نوع توسعه‌ای که در کشور برگزیده شده و روال آن ایجاد اشتغال در بخش‌های خدمات و صنعت است ۱۵ و شغل‌های سنتی را که بیشتر وابسته به بخش کشاورزی بوده است از صحنه بیرون نموده، ابعاد فعالیت مورد نیاز برای اشتغال زایی برای این جوانان آشکارتر می‌گردد

لذا با توجه به اختلافی که میان اقداماتی که از سال ۶۸ تا کنون برای رفع مشکلات این قشر در سه برنامه اقتصادی انجام گردیده کمبود شغل‌های مورد نیاز، به خوبی به چشم می‌خورد. کمبود اشتغال، کمبود مسکن و لذا گرانی آن و مسائلی از آورده است و این این قبیل سن ازدواج را مجدداً بالا برده و از جهت اجتماعی و فرهنگی مسایل متعددی را به وجود نشانگر این موضوع است که تمام امکانات کشور باید برای حل مشکلات این قشر که در این مقطع (مقطع ۴) قرار گرفته .. است باید بسیج گردد

موج دوم نیازها

آنچه که از مشکلات و نیازهای کنونی افراد واقع در این مقطع (یعنی اشتغال و خانه و دانشگاه و ...) مهمتر است و باید به آن توجه و برای رفع آن برنامه ریزی نمود موج دوم نیازهاست که به زودی برای مقطع اول و دوم و سایر مقاطع به مرور زمان بوجود خواهد آمد و حجم آن نیز بیشتر و بالاتر از گذشته خواهد بود

نیروی محرکه رشد جمعیت

در جوامعی که « انفجار جمعیتی » اتفاق افتاده و « مراحل انتقالی » را طی نموده است جمعیت با سرعت جوان می‌گردد، و « جوان بودن جمعیت » نیروی محرکه رشد جمعیت در نسل‌های بعد می‌گردد، زیرا علیرغم سیاستهای کنترل جمعیت و کاهش نرخ رشد جمعیت و کوچک شدن ابعاد خانواده در نسل‌های بعد، تعداد جوانان افزایش یافته و موجب تشکیل تعداد بسیار بیشتری خانوار خواهد گردید

به طور فرض اگر در سال ۱۳۵۵ متوسط هر خانوار ایرانی ۵ نفر بوده ۱۶ باشد در حدود ۶/۵ میلیون خانوار در کشور وجود داشته است اما در سال ۱۳۸۲ که جمعیت جوان کشور (زیر ۲۵ سال) در حدود ۴۳ میلیون نفر است و در حدود ۲۴ سال آینده (اگر سن متوسط ازدواج را ۲۴ سال در نظر بگیریم و اگر فرض شود تمام این افراد خانواده تشکیل داده و دولت نیز موفق شود با سیاستهای کنترل جمعیت ابعاد خانواده در ایران را از ۵ نفر فرضاً به ۴ نفر برساند (که امری نزدیک به محال است) در این صورت جمعیت کشور به صورت فوق العاده ای افزایش خواهد یافت

با کنترل شدیدتر جمعیت در نسل های آینده و با توجه به نیروی محرکه درونی رشد جمعیت، که جوان بودن آن است و تشکیل خانوارهای زیاد در نسل های بعد ممکن است طی چند نسل جمعیت ایران به طور فرضی در مرز ۲۰۰ میلیون نفر به ثبات برسد و نرخ مرگ و میر آن مساوی با نرخ موالیدش گردد

حال با توجه به این موضوع به راحتی شاید بتوان موج دوم نیازها را که در حال بوجود آمدن است بهتر درک نمود. یعنی کودکان متولد شده در طی ده سال اول انقلاب (در صورتی که سن ازدواج را ۲۴ سال در نظر بگیریم) از یکی دو سال گذشته با ازدواج خود و صاحب فرزند شدن نیازهای مقطع اول را بوجود آورده اند و این در حالی است که به خاطر جنگ و کاهش تولید و درآمد کشور و سایر مشکلات، هنوز موج اول نیازها یعنی نیازهای متولدین نسل قبل بخصوص در مراحل ۳ و ۴ پاسخ داده نشده است. یعنی هنوز نیاز مسکن و اشتغال و ... پاسخ داده نشده، نیازهای مراحل اول و به مرور زمان مراحل بعدی برای نسل بعدی آغاز خواهد شد

این نکته را نیز نمی توان از نظر دور داشت که پس از انقلاب، نیازهای کاذب و توقعات بیجا در کشور شدیداً افزایش یافته است و تعداد زیادی از خانوارها گرفتار مصرف گرایی شده اند و این در حالی است که تعطیلات کشور نه تنها کاهش نیافته بلکه افزایش یافته و کارایی نیروی کار نیز در حد توقعات بالا رفته، افزایش نیافته است

نتیجه گیری

تجدید نظر در کنترل شدید جمعیت: با توجه به نرخ رشد بالای تجربه شده جمعیت در ده سال اول که آثار نیاز به اشتغال - آن در حال حاضر ملموس و مشخص تر و امکانات کشور برای حل آن بسیج شده و در نتیجه نرخ بالای رشد درآمد را در پی داشته است در آینده (در حدود ۲۰-۳۰ سال دیگر) کنترل شدید جمعیت، در حال حاضر نیروی کار (GNP) ملی موجود در آن زمان را کاهش داده و لذا نیروی کار مورد نیاز برای ترکیب با سایر عوامل تولید برای حصول به نرخ رشد درآمد ملی مورد نظر، وجود نخواهد داشت و کشور با مشکل کمبود نیروی کار مواجه خواهد شد و مشکلاتی شبیه مشکلات کشورهای ژاپن و آلمان در کشور ما بوجود خواهد آمد. در این صورت یا باید به نیروی کار خارجی متکی شد و یا به شیوه های شدیداً تکنولوژیک روی آورد، زیرا مشکل کمبود نیروی کار در کوتاه مدت قابل حل نخواهد بود

با توجه به مسائل فوق باید کنترل جمعیت با پیش بینی عواقب اشتغالی آن مورد نظر قرار گیرد و برای اجتناب از مشکلات افراطی (رشد شدید جمعیت) به عواقب تفریطی آن (نبود نیروی کار مورد نیاز) دچار نگردید

تلاش در راه تولید بیشتر و بالا بردن ظرفیت تولیدی کشور و رشد کارایی نیروی کار: با تقویت وجدان کاری در تمام - ۲ - قسمتها و گسترش آموزش و تحقیق و تقویت شیوه های مدیریت و کم کردن تعطیلات وسیع و گسترده در کشور* باید کارایی ظرفیت های موجود تولیدی کشور افزایش یافته و زمینه اشتغال بیشتر و در نتیجه زمینه برآورده شدن خواسته های رفاهی و معیشتی مردم فراهم گردد

تلاش برای توزیع عادلانه درآمدها و نیز نتایج توسعه اقتصادی: تنها با توزیع عادلانه تر نتایج رشد درآمد ملی و توسعه - ۳ - کشور میان اقشار مختلف اجتماع بخصوص جوانان می توان آنان را از تلاش برای توسعه اقتصادی و رشد درآمد کشور بهره مند نمود

هدف کنترل جمعیت نیست: هدف بوجود آمدن جامعه ای است که در آن مردم کشور با رفاه زندگی نمایند و زمینه رشد - ۳ معنوی آنها فراهم گردد و لذا کنترل شدید جمعیت، جز در موقعیتهای ضروری، بیهوده و از جهات فرهنگی و اجتماعی و سیاسی و حتی اقتصادی موجب ایجاد مشکلات عدیده خواهد شد

تلاش عمده در کشور باید تولید بیشتر و کارا تر و تلاش برای برپایی عدالت و تأمین حداقل رفاه برای تمام اقشار اجتماع باشد و این تنها با برنامه ریزی دقیق جمعیتی، متناسب با رشد و توسعه کشور، امکانپذیر است

یعنی باید ابتدائاً با به حرکت درآوردن موتور توسعه و رشد اقتصادی از طریق بسیج مردم و بهره‌مند نمودن آنان از نتایج آن و دلگرم نمودن آنان و بالا بردن کارایی و وجدان کاری و تلاش تولیدی اقدام به توسعه کشور نمود و سپس کنترل رشد جمعیت متناسب با آن را پی گرفت

رشد و توسعه « و به دنبال آن توجه به « عدالت و توزیع نتایج رشد و توسعه» بین اقشار مختلف که در جریان آن « شرکت نموده‌اند، باید اصل و اساس باشد و نه کنترل جمعیت

منابع و یادداشت‌ها

امانی، سید مهدی، ۱۳۸۰، جمعیت شناسی عمومی ایران، تهران - سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی - ۱ دانشگاهها، (سمت) ص ۴،

امانی، سید مهدی، ۱۳۷۸، جمعیت شناسی جهان، تهران - سمت ص ۵۸ - ۲

سالنامه آماری - مرکز آمار ایران ۱۳۷۹ فصل جمعیت - ۳

سالنامه آماری ایران از ۷۹-۱۳۵۷ با استفاده از تعداد متولدین هر سال از ۵۷ تا ۷۹ و مابه التفاوت رشد جمعیت با آن - ۴ حساب شده است

امانی، سید مهدی، ۱۳۸۰، مبانی جمعیت شناسی، تهران - سمت ص ۱۷، - ۵

تودارو - مایکل، ۱۳۶۴، توسعه اقتصادی در جهان سوم - فرجادی - غلامعلی، وزارت برنامه و بودجه، - ۶، صص ۳۰۸-۳۰۹